

DE ACTUALITEIT VAN DE GESCHIEDENIS

J.M. Roberts, *Aula wereldgeschiedenis*, Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1981, 6 dln.

A.H. Huussen jr., E.H. Kossmann, H. Renner (red.), *Historici van de twintigste eeuw*, Antwerpen-Utrecht, Het Spectrum, 1981, 404 p.

“Als regel bekommeren de mensen zich alleen dan werkelijk om de toekomst die achter de horizon van het heden ligt, wanneer de tijd ontwricht is en de vooruitzichten dreigend lijken”. Met deze woorden opent de Engelse historicus A.J. Toynbee zijn boek *Blokkerende gewoonten*. En hij voegt er onmiddellijk aan toe dat de mens, oog in oog staand met een steeds verborgen blijvende toekomst, enkel de ervaring afkomstig uit het verleden heeft om er licht op te werpen. Deze tekst die werd neergeschreven in het midden van de jaren zestig, geldt zeker ook voor de tijd die wij nu beleven. Op een steeds meer indringende wijze wordt er nu gesproken over een cultuurcrisis waarvan de economische recessie en de toenemende spanning tussen Oost en West de meest concrete symptomen zouden zijn. In deze kommervolle situatie is het begrijpelijk dat de mens de vragen omtrent zijn toekomst en vooral omtrent zijn bestaan zelf steeds luider begint te stellen. Het is nu plausibel om te stellen dat de geschiedeniswetenschap, die toch een geordend beeld tracht te geven van duizenden jaren menselijk leven, ons kan helpen om deze fundamentele vraag te beantwoorden. Blijkbaar wordt dit inzicht in elke beschavingsperiode zo aangevoeld. En zo ook zien wij hoe in onze dagen, die bol staan van allerlei gegevens over de meest gesofistikeerde uitvindingen, de geschiedenis in al haar facetten duidelijk in de belangstelling blijft staan. In het verlengde van deze overwegingen kan verwezen worden naar twee interessante historische publicaties die kort na elkaar in ons taalgebied verschenen zijn. Elk op hun manier belichten ze een belangrijk facet van de menselijke bekommernis om zijn verleden te leren kennen.

Een eerste boek is de Nederlandse vertaling in zes delen van *The Hutchinson History of the World*, voor het eerst gepubliceerd in 1976. Het werd geschreven door J.M. Roberts, docent aan het Merton College in Oxford. Deze wereldgeschiedenis is dus het werk van één historicus en dit feit alleen al geeft aan deze prestatie een aparte plaats. Inderdaad veruit de meeste publicaties in dit genre zijn het resultaat van een teamwork. Dergelijke werken bezitten ongetwijfeld wel een zekere feitelijke volledigheid, maar missen een interne coherentie waardoor zij dikwijls niet meer zijn dan losse verzamelingen van diverse bijdragen. Dat men desondanks toch aan deze werkwijze blijft vasthouden, heeft vooral te maken met de specialisatierege die ook in de geschiedwetenschap hoogtij viert.

Dit neemt evenwel niet weg dat de historisch geïnteresseerde lezer nood blijft hebben aan die werken die hem kunnen helpen om het geheel van zijn leefsituatie te overzien. En het is zeker niet toevallig dat deze bekommernis het grootst is na periodes van chaos zoals bijvoorbeeld de twee Wereldoorlogen. Zo verschenen tussen 1918 en 1920 twee werken die een enorm succes kenden, namelijk *Der Untergang des Abendlandes* van de Duitse cultuurfilosoof en historicus Oswald Spengler en *The Outline of History* van H.G. Wells. Hetzelfde gebeurde na de Tweede Wereldoorlog met A.J. Toynbee's *A Study of History*. En in volle Vietnamoorlog maakte de Amerikaanse historicus William H. Mc

Neill naam met zijn *A World History*. In deze laatste twee werken werd op een frappante manier de nieuwe wereldsituatie geactualiseerd in die zin dat beide auteurs trachtten af te stappen van het traditionele Europacentrisme ten voordele van een mondiale benaderingshoek.

Deze moderne trek is ook sterk aanwezig in het werk van J.M. Roberts. Voluit wordt hier aandacht besteed aan de niet-Europese beschavingen en dit niet op een betuttelende manier maar duidelijk vanuit het inzicht dat respect voor de eigenheid van elke beschaving noodzakelijk is voor het voortbestaan van onze planeet. Men kan deze mening aanvaarden of niet maar het is een feit dat de evocatie die Roberts vanuit dit standpunt geeft van bijvoorbeeld de Chinese geschiedenis de lezer enorm kan boeien en hem kan helpen *begrijpen* wat er zich tot de dag van vandaag in dat verre werelddeel afspeelt.

Deze horizonverruimende kijk is ongetwijfeld een van de grote kwaliteiten van dit werk. Een tweede positief punt is het blijkbaar grote vermogen tot synthesevorming waarvan de auteur blijk geeft. Het is inderdaad een krachttoer om consequent de belangrijke hoofdlijnen die doorheen de geschiedenis lopen, in handen te houden, om redelijke vergelijkingen te durven opbouwen tussen in tijd en in plaats ver uit elkaar liggende gebeurtenissen. In de geschiedenis ziet Roberts een begrijpelijke bron van ervaring die kan helpen om het heden beter te vatten waardoor we wellicht ook op een meer verantwoorde manier de uitdaging van de toekomst kunnen opvangen. Dat de auteur bij dit alles niet gewicht is voor de verleiding om de toekomst te 'voorspellen', is een duidelijke aanwijzing voor de intellectuele eerlijkheid van J.M. Roberts.

Het tweede boek houdt zich minder bezig met de geschiedenis zelf, het heeft vooral aandacht voor hen die mede de geschiedenis 'maken', namelijk de historici. In het werk *Historici van de twintigste eeuw*, samengesteld door de Groninger historici A. H. Huussen jr., E.H. Kossmann en H. Renner, zijn 'geschreven portretten van tweeëntwintig historici' opgenomen. Het gaat hier over twee Belgische geschiedschrijvers met name Henri Pirenne en Jan Dhondt, vijf Nederlanders waaronder John Huizinga, Piet Geyl en Jan Romein, drie Russen waarbij de befaamde kenner van de Antieke Wereld Michaël Rostovtzeff en de bekende dissident Roj Medvedev, drie Fransen met onder meer Fernand Braudel, twee Engelsen, namelijk Lewis Namier en A.J. Toynbee, twee Duitsers, drie Amerikanen en tenslotte een Roemeen en een historicus uit Israël.

Zoals steeds bij dergelijke verzamelwerken kan men eindeloos redetwisten over de gemaakte keuze. Zonder de verdiensten van de 'uitverkorenen' in twijfel te willen trekken kan men zich toch afvragen waarom bijvoorbeeld Georges Duby wel en E. Le Roy Ladurie niet! En zo zou men nog wel even kunnen doorgaan. Maar goed er moest nu eenmaal een keuze gemaakt worden en men moet de samenstellers toegeven dat zij de lezer vergasten op een boeiende verkenning van de twintigste-eeuwse historiografie.

Vergelijkt men de verschillende besprekingen onderling, dan blijkt wel de zeer ongelijke waarde van de diverse bijdragen. Sommige zijn ronduit hagiografieën (bijvoorbeeld het artikel van H. Gaus over Jan Dhondt en dat van J.M.G. van der Poel over Slicher van Bath), andere zijn afstandelijk geschreven, technisch verzorgde werkstukjes geworden waar de behoefte om 'volledig' te zijn vooraan stond. Een mooi voorbeeld hiervan is de bijdrage van P. van Hees over Piet Geyl. Howel ik deze twee soorten van bespreking niet over dezelfde kam wil scheren, hebben ze toch een spijtige zaak gemeen: in beide gevallen ont-

breekt de levendige spanning tussen de besproken historicus en de tijd waarin hij leefde en waarvan het oeuvre de spiegel vormt. Dit komt gelukkig wel tot uiting in bijvoorbeeld de artikels over Rostovtzeff en over de Roemeense historicus Nicolas Iorga. De manier waarop de Russische geleerde de val van het Romeinse keizerrijk in één grootse synthetische visie wist te vergelijken met de Oktoberrevolutie van 1917 wordt duidelijk beschreven. Evenzo wordt de tragische strijd belicht van de Roemeen Iorge tegen de fascistische IJzeren Garde, een strijd die in 1940 eindigde met de moord op de toen negenenzestigjarige historicus. Precies deze bijdragen waarin de auteurs er in gelukt zijn om aan te tonen dat de historicus, ondanks het feit dat hij zich bezighoudt met de studie van het verleden, in de eerste plaats een medespeler is in de wereld van vandaag, tillen dit boek op naar een hoger niveau. Zij onthullen aan de lezer de fundamentele maar niet steeds aanvaarde waarheid dat elke geschiedenis, geschiedenis is van de eigen tijd.

Raoul BAUER

* * *

KERNWAPENS

Dorothee Sölle, *Kernwapens doden ook zonder oorlog*. Baarn, Ten Have & Schoten, Westland, 1983, 125 blz.

Dit boek bevat de belangrijkste toespraken en opstellen die de bekende Duitse pacifiste Dorothee Sölle her en der heeft uitgesproken of in magazines heeft gepubliceerd. Zoals haar vorige bundels is ook het voorliggende een *document humain* dat bront in een diepdoorleefd politiek-theologisch engagement. Dorothee Sölle vertrekt immers van het standpunt dat het christendom (en dus de christenen) onontkoombaar te maken heeft met politiek-in-de-fundamentele betekenis van het woord. Zij keert zich dus tegen de eendimensionaliteit van het geloofsleven van vele christenen, die uitsluitend bekommerd zijn om het individuele Heil en intussen doof en blind blijven voor de maatschappelijke dimensie van hun geloof. Vele christenen hebben een hoogstmerkwaardige onverschilligheid ontwikkeld tegenover problemen van structurele moraal. Nochtans mag van christenen verwacht worden dat zij optreden "als een maatschappijkritische, maatschappijsanerende en maatschappij-opbouwende animatiekracht" (aldus de pas overleden prof. A. Dondeyne). Het hele leven en het hele oeuvre van Dorothee Sölle zijn van deze zending doordrongen.

Kernwapens doden ook zonder oorlog is daar een zoveelste getuigenis van. Uit het Bijbels Scheppingsverhaal leren wij immers dat God de mens tot mede-schepper heeft gemaakt (de Naamgeving): de mens heeft tot taak (tot zending) de Schepping te ordenen, mooier en menselijker te maken. Dit is een opdracht *for all seasons*. Een christen, die deze zending ernstig neemt, kán zich onmogelijk verzoenen met de waanzinnige wedloop-in-kernwapens, die het voorgbèstaan van de mensheid reëel bedreigt. Dit is de achtergrond van waaruit Dorothee Sölle ageert en schrijft en spreekt en bidt. Daarbij argumenteert Sölle dat de nucleaire bewapening totalitair van karakter is: zij contamineert immers